

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นปัญหาที่สำคัญปัญหาหนึ่งของประชาชน ซึ่งรัฐบาลได้เล็งเห็นความสำคัญของปัญหานี้ และพยายามวางนโยบายและกำหนดมาตรการต่างๆ เพื่อเสริมสร้างฟื้นฟู และรักษาคุณภาพของสิ่งแวดล้อมให้มีการใช้ และรักษาทรัพยากรอย่างเหมาะสม ควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

การที่สิ่งแวดล้อมได้เสื่อมโทรมลงนั้นมีสาเหตุมาจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรและความก้าวหน้าทางด้านเทคนิควิทยา รวมทั้งเกิดจากการขาดการวางแผนเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ หรือการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ ทั้งนี้อาจเกิดขึ้นจากการขาดความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้อง หรืออาจเกิดจากการขาดทัศนคติที่ติดต่อดังกล่าว ขาดระเบียบวินัยในการดำรงชีวิต ก็อาจส่งผลให้มนุษย์กระทำการต่างๆ ซึ่งเป็นการก่อให้เกิดการเพิ่มปัญหาสิ่งแวดล้อม และก่อให้เกิดผลกระทบต่อบุคคล และส่วนรวมทั้งทางตรงและทางอ้อม

ปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมโดยรวม และมีผลกระทบต่อประชาชนในเขตเมืองและชนบท ซึ่งรัฐบาลได้ตระหนักถึงปัญหานี้จึงได้กำหนดนโยบายและแผนงานสิ่งแวดล้อมในด้านต่างๆ ไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ 4 เป็นต้นมา จนกระทั่งปัจจุบันมีการจัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ สังกัดกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและการพลังงานขึ้น เพื่อทำหน้าที่กำหนดนโยบายและมาตรการในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม แต่ถึงอย่างไรปัญหาสิ่งแวดล้อมก็มีแนวโน้มที่จะทวีความรุนแรง ก่อให้เกิดปัญหาและเป็นอันตรายต่อสิ่งมีชีวิตเพิ่มมากขึ้น

เป็นที่ยอมรับกันว่าปัญหาสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรมส่วนมากมีสาเหตุสืบเนื่องมาจากการกระทำของมนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการขาดความรู้ ความตระหนัก ขาดทัศนคติ และค่านิยมที่ถูกต้องรวมทั้งขาดวินัยและคุณธรรมที่พึงมีต่อสภาพแวดล้อม ดังนั้นการที่จะแก้ไขหรือป้องกันปัญหาสภาพแวดล้อม

เสื่อมโทรม จึงควรแก้ไขหรือป้องกันด้วยการสร้างความตระหนัก ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมด้วยการให้การศึกษา ให้ความรู้ผ่านสื่อต่างๆ ทั้งสื่อมวลชน และสื่อบุคคล ทั้งนี้จากนโยบายและมาตรการของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 ได้กำหนดวัตถุประสงค์การพัฒนาประเทศไว้ 3 ประการด้วยกัน คือ รักษาอัตราการขยายตัวทาง เศรษฐกิจให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม เพื่อให้การเจริญเติบโตเป็นไปอย่างต่อเนื่องมีเสถียรภาพ กระจายรายได้ กระจายการพัฒนาไปสู่ภูมิภาคและชนบทให้กว้างขวางยิ่งขึ้น และเร่งรัดพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คุณภาพชีวิต สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ นอกจากนี้ ยังได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ด้วยการลดมลพิษทางน้ำ อากาศ เสียง ภาวะของเสีย และสารอันตราย ดังนี้ (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7, 2535)

1. ลดมลพิษทางน้ำ โดยลดปริมาณความสามารถในรูปของสารอินทรีย์ที่ระบายลงสู่แหล่งน้ำต่างๆ เพื่อให้คุณภาพน้ำมีปริมาณความสกปรกคิดเป็นค่า บี.โอดี. ไม่เกิน 4 มิลลิกรัมต่อลิตร

2. เพิ่มขีดความสามารถการบำบัดน้ำเสีย และการกำจัดกากสารอันตรายจากอุตสาหกรรม

3. ลดและควบคุมระดับเสียงจากแหล่งกำเนิด โดยเฉพาะเสียงจากยานพาหนะ และการก่อสร้างให้อยู่ในระดับที่ปลอดภัยต่อสุขภาพของประชาชน

โดยเหตุที่ปัญหาคุณภาพสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมเป็นผลสืบเนื่องมาจากการขยายตัวอย่างรวดเร็วของประชากร การหลั่งไหลของชาวชนบทเข้าสู่เมืองใหญ่ การขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมและเกษตรกรรม การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการเพิ่มผลผลิตอย่างพุ่มเพื่อย และขาดความระมัดระวัง จึงก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมขึ้นในประเทศไทยมากมายหลายประการ ได้แก่

1. ปัญหาการตัดไม้ทำลายป่า

2. ปัญหาน้ำเสียในแม่น้ำลำคลอง

3. ปัญหามลพิษจากสารเคมีตกค้างอยู่ทั้งบนดินและในน้ำ อันเนื่องมาจากการพัฒนาอุตสาหกรรมและเกษตรกรรม ซึ่งเป็นอันตรายต่อสุขภาพของทั้งผู้ประกอบการและผู้บริโภคอยู่ใกล้ เคียง

4. ปัญหามลพิษทางอากาศและเสียง เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในเมือง ชุมชนขนาดใหญ่ แหล่งอุตสาหกรรม และย่านพาณิชยกรรม

5. ปัญหาการรักษาความสะอาด การจัดเก็บและกำจัดขยะมูลฝอยในเขตชุมชนเมือง ซึ่งมีขยะตกค้างอยู่เป็นจำนวนมาก ขยะที่ตกค้างอยู่ตามถนนหนทาง แม่น้ำ ลำคลอง และที่สาธารณะต่างๆ ก่อให้เกิดมลพิษ เป็นแหล่งเพาะเชื้อโรคที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ

6. ปัญหาการบุกรุกธรรมชาติและโบราณสถานที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์

การที่จะเข้าใจปัญหาสิ่งแวดล้อมให้ได้ผลดีนั้น จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือ ทั้งจากประชาชนและหน่วยงานราชการทุกกระทรวง ทบวง กรม ในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว สำหรับในประเทศไทยนั้นได้มีการพยายามที่จะแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศก็ได้ตระหนักถึงปัญหาเหล่านี้ดี ไม่ว่าจะเป็นประชาชนที่อาศัยอยู่ในเมือง ชนบท หรือแม้แต่กระทั่งประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณสองฝั่งแม่น้ำ หรือกระทั่งในแม่น้ำ ซึ่งมีประชาชนจำนวนหนึ่งอาศัยอยู่ในแพ ในแม่น้ำหลายสาย ที่ไหลผ่านตัวเมืองในจังหวัดต่างๆ ของประเทศ ชุมชนชาวแพเหล่านี้ก็ได้สร้างปัญหาให้กับสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งมลพิษทางน้ำ ชุมชนชาวแพ จังหวัดพิษณุโลก เป็นชุมชนหนึ่งที่อาศัยอยู่ในแพสองฝั่งแม่น้ำน่าน ที่มีลักษณะแปลกกว่าจังหวัดอื่นๆ คือ มีเรือนแพจำนวนมากตั้งอยู่ในแม่น้ำน่าน จนกลายเป็นชุมชนขนาดย่อมที่อยู่ชานกับชุมชนใหญ่ของเมืองพิษณุโลก ชุมชนชาวแพแห่งนี้มีวิถีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย ต้องพึ่งพาอาศัยน้ำจากแม่น้ำน่านมากที่สุดในความรู้สึกของคนทั่วไปแล้ว ชุมชนชาวแพเป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งของเมืองพิษณุโลก ซึ่งนักท่องเที่ยวที่มีโอกาสมาเที่ยวพิษณุโลก มักจะให้ความสนใจชมชนชาวแพในฐานะ เป็นภาพชีวิตแปลกๆ ที่ไม่เคยพบเห็นมาก่อนในบ้านเมืองของตน การมองชมชนชาวแพดังกล่าวเป็นการมองในลักษณะฉาบฉวย และผิวเผินโดยมุ่งเน้นในแง่ความงามทางด้านศิลปะมากเกินไปจนลืมไปว่า เรือนแพนั้น เป็นชุมชนหนึ่งซึ่งขึ้นอยู่กับสังคมใหญ่ของเมืองพิษณุโลก ผลใดๆ ที่เกิดขึ้นจากวิถีชีวิตของชุมชนชาวแพ ย่อมมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ในสังคมเมืองพิษณุโลกด้วย โดยเฉพาะชุมชนชาวแพมีลักษณะเป็นชุมชนประเภทบุกรุก คือ เป็นชุมชนที่อาศัยในแม่น้ำซึ่งเป็นของสาธารณะ การ

เข้ามาตั้งถิ่นฐานโดยยึดหัวหาดอย่างยาวนานจึงเป็นการบุกรุกแม่น้ำลาคองอันเป็นที่
สาธารณะ ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมาอย่างมากมาย

ชุมชนชาวแพเป็นชุมชนแออัดประเภทหนึ่ง ซึ่งเป็นชุมชนบุกรุกแม่น้ำอันเป็นที่
สาธารณะ ในด้านภาพพจน์ของชุมชนชาวแพนั้นโดยทั่วไป คนทั้งหลายจะมอง เรือ
แพแตกต่างกันออกไปเป็น 2 กลุ่ม คือ

กลุ่มแรกมองว่า เรือแพเป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญอย่างหนึ่ง ควรจะได้มีการ
อนุรักษ์เอาไว้

กลุ่มที่สองมองว่า เรือแพแม้จะมีความรู้สึกว่าเป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งของ
เมืองพิษณุโลก แต่ก็ก่อให้เกิดปัญหาในด้านสิ่งแวดล้อม คือ ทำให้น้ำสกปรกและ
เน่าเสีย จึงควรที่จะมีการย้ายหรือรื้อถอนออกไป

ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับชุมชนชาวแพ

ชุมชนชาวแพมีปัญหาภายในชุมชนของตนเองอย่างมากมาย ทั้งปัญหาของ
ชุมชนเอง และปัญหาของบุคคลซึ่งเป็นปัญหาที่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน ปัญหาภายใน
ชุมชนชาวแพมีดังนี้

1. ปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยไม่ได้มาตรฐาน อาศัยอยู่รวมกันเป็นจำนวน
มากๆ ไม่มีการระบายน้ำอย่างถูกวิธี สิ่งโสโครกต่างๆ รวมทั้งอุจจาระและปัสสาวะ
ถูกปล่อยลงสู่น้ำโดยตรง ทำให้เกิดมลพิษทางน้ำ

2. ปัญหาเรื่องน้ำดื่มน้ำใช้ ชาวแพส่วนใหญ่ใช้น้ำในแม่น้ำเพื่อการดื่ม
และเพื่อการใช้ โดยไม่มีน้ำประปา ทำให้ชาวแพต้องดื่มและใช้น้ำในแม่น้ำซึ่งมีความ
สะอาดไม่เพียงพอ

นอกจากนี้ยังมีปัญหาด้านเศรษฐกิจ คือ ชาวแพส่วนใหญ่ยากจน มีรายได้
น้อย มีอาชีพไม่แน่นอน ปัญหาการว่างงาน ปัญหาเกี่ยวกับครอบครัว เด็ก และ
เยาวชน คือ เด็กถูกทอดทิ้งไม่ได้รับการอบรมที่ดี เด็กขาดสถานที่เล่นที่เหมาะสม
กับวัย รวมทั้งปัญหาด้านการศึกษาและปัญหาด้านพฤติกรรมของเด็ก

ถึงแม้ว่าชุมชนชาวแพจะเป็นส่วนหนึ่งของสังคมเมืองพิษณุโลก แต่ชุมชน
ชาวแพก็ยังไม่ได้รับความช่วยเหลือ หรือได้รับความสนใจเท่าที่ควร การกระทำบาง
อย่างของชาวเมืองยังส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชาวแพด้วย เป็นต้นว่า
การระบายน้ำเสียลงในแม่น้ำ นอกจากนั้นชาวเมืองโดยทั่วไปก็มักจะมองว่า ชาวแพ

เป็นปัญหาของสังคม และเป็นต้นเหตุที่ทําให้หน้าเสีย ชาวแพส่วนใหญ่ใช้สังคมรวมชาติ
ขับถ่ายลงแม่น้ำพร้อมๆกับการกำจัดขยะ ซึ่งสร้างปัญหาให้กับสิ่งแวดล้อมทั้งทางตรง
และทางอ้อม

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารของ
ประชาชน เพื่อที่จะได้ทราบว่าประชาชนมีพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารอย่างไร มี
ความรู้ ความตระหนักและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างไร เพื่อนําผลที่
ได้ไปพัฒนาปรับปรุงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน และสภาพแวดล้อมต่าง
ๆให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์นับวันจะทวีความ
รุนแรงมากยิ่งขึ้น ดังนั้นการแก้ปัญหาที่หวังผลระยะยาวก็คือ ให้ความรู้ ให้ข่าวสาร
ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชน เพื่อสร้างความเข้าใจ ความตระหนัก และการมี
ส่วนร่วมของประชาชนในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม อันเป็นเป้า
หมายสำคัญที่สังคมปรารถนา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารของประชาชน ชุมชนชาวแพ
จังหวัดพิษณุโลก
2. เพื่อศึกษาความรู้ ความตระหนักและการมีส่วนร่วมของประชาชนใน
การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารกับ
ความรู้ ความตระหนัก และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
4. เพื่อหาตัวแปรที่มีประสิทธิภาพในการอธิบายการมีส่วนร่วมในการ
อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้มากที่สุด

ปัญหาคำถามวิจัย

1. ประชาชนมีพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารอย่างไร
2. ประชาชนมีความรู้ ความตระหนัก และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์
สิ่งแวดล้อมอย่างไร

3. ความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับข่าวสารกับความรู้ ความตระหนัก และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมีลักษณะอย่างไร

4. ตัวแปรใดที่มีประสิทธิภาพในการอธิบายการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้มากที่สุด

สมมติฐานการวิจัย

1. พฤติกรรมการเปิดรับข่าวสาร มีความสัมพันธ์กับความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

2. พฤติกรรมการเปิดรับข่าวสาร มีความสัมพันธ์กับความตระหนักในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

3. พฤติกรรมการเปิดรับข่าวสาร มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

4. ความรู้เรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีความสัมพันธ์กับความตระหนักในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

5. ความรู้เรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

6. ความตระหนักเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

7. พฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารมีประสิทธิภาพในการอธิบาย การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากที่สุด

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาประชาชนที่เป็นชุมชนชาวแพ ซึ่งอาศัยอยู่ในแม่น้ำน่าน อาเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก จำนวนทั้งหมด 277 คน โดยศึกษาพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จากสื่อมวลชนประเภทวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ วารสาร และนิตยสาร สื่อบุคคลที่ศึกษาได้แก่ สมาชิกในครอบครัว เพื่อนบ้าน เจ้าหน้าที่ของทางราชการ และผู้นำความคิดเห็น

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

ความรู้ เรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หมายถึง การรู้เรื่องราวข้อเท็จจริง รวมทั้งปัญหา หน้าที่ความรับผิดชอบ และบทบาทของมนุษย์ เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ความตระหนักในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หมายถึง ลักษณะอาการที่แสดงถึงการรับรู้คิดได้ รู้สึกสำนึก หรือเกิดความรู้สึกผิดชอบต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ได้แก่ ที่อยู่อาศัย ดิน น้ำ อากาศ และป่าไม้ รวมถึงปัญหาที่เกี่ยวข้องด้วย เช่น เห็นว่าการทำลายทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งที่ไม่ดีย่างยิ่ง

การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หมายถึง การให้ความร่วมมือและเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ได้แก่ ให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ในการรักษาความสะอาดของบ้านเมืองหรือที่สาธารณะ

สิ่งแวดล้อมหมายถึง สิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัว อาจเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ สัตว์ป่า ดิน น้ำ อากาศ ฯลฯ และสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ บ้านเรือน เมือง เขื่อน อ่างเก็บน้ำ ถนน วัฒนธรรม ศาสนา และประเพณี เป็นต้น

การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หมายถึง การดูแลรักษาและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุด ไม่เป็นพิษภัยต่อสังคมส่วนรวม ดำรงไว้ซึ่งสภาพเดิมของสิ่งแวดล้อม ให้อยู่ในสภาพที่สอดคล้องกับธรรมชาติที่มีอยู่ รวมทั้งหาทางป้องกัน และกำจัดมลภาวะหรือสิ่งแวดล้อมเป็นพิษมิให้เกิดขึ้น

พฤติกรรมการเปิดรับข่าวสาร หมายถึง การเปิดรับสื่อมวลชน และการเข้าถึงสื่อบุคคล

การเปิดรับสื่อมวลชน หมายถึง ความบ่อยครั้งในการรับข่าวสารจากการอ่านหนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร คู่มือโทรทัศน์ หรือฟังวิทยุ

การเข้าถึงสื่อบุคคล หมายถึง ความบ่อยครั้งในการสนทนาพูดคุยหรือติดต่อสื่อสารกับบุคคลต่างๆ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ผลการวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาระบบการสื่อสาร เพื่อเผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประชาชน ซึ่งจะส่งผลให้ประชาชนมีความตระหนักต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และให้ความร่วมมือสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องต่อไป
2. เพื่อเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ใช้เป็นแนวทางในการประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมแก่ประชาชน
3. เพื่อนำผลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้มาใช้เป็นแนวทาง ในการปรับปรุงแก้ไข ตลอดจนวางแผนในการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนต่างๆ ให้ได้ผลดีขึ้น และเป็นแนวทางสำหรับทำการวิจัยในเรื่องที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ต่อไป
4. ผลการวิจัยอาจเป็นประโยชน์ในด้านวิชาการ เช่น ช่วยเสริมสร้าง ทฤษฎีพัฒนาทางด้านนิเทศศาสตร์พัฒนาการ และการพัฒนาสังคมได้ในโอกาสต่อไป